Päivämäärä

Ruokaosasto/Markkinayksikkö 19.10.2021 VN/26487/2021

*Valtiovarainvaliokunnan **maatalousjaosto***
Eduskunta

Viite **Lausuntopyyntö Maatalousjaosto 22.10.2021 /** HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

TEEMA: RUOKAKETJUN KEHITTÄMINEN ML. KÄYNNISSÄ OLEVAT OHJELMAT SEKÄ LUONNONTUOTEALAN EDISTÄMINEN

Momentti 30.20.47: ruokaketjun kehittäminen (siirtomääräraha 3 v)

Talousarvioesityksessä momentille esitetään myönnettäväksi 4 005 000 euroa. Määrärahaa käytetään ruokapoliittisen selonteon tavoitteita tukevien kansallisten tai kansainvälisten toimenpiteiden rahoittamiseen. Määrärahalla tuetaan lisäksi luomualan ja lähiruoan kehittämisohjelmien mukaisia toimenpiteitä sekä luonnontuotealan kehittämistä. Lisäksi määrärahalla tuetaan ruokaketjun ja maatalouden markkinoita koskevia kehittämis- ja kokeiluhankkeita uusien innovaatioiden kehittämiseksi. Määrärahalla tuetaan myös hallitusohjelman tavoitteita ilmastoruokaohjelman valmistelusta ja toimeenpanosta sekä elintarvikesektorin kauppataseen parantamisesta mm. viennin edellytyksiä vahvistamalla.

Määrärahalla voidaan rahoittaa hankkeita, kilpailutettuja hankintoja tai suorahankintoja sekä kulutusmenoja, kuten palkkoja, palkkioita, selvityksiä, messuja ja seminaareja. Hankkeet myönnetään erityisavustuksina.

Määrärahan toimenpitein pyritään vaikuttamaan ruokasektorin toimintaympäristöön ja kehittymisedellytyksiin, ja tätä kautta parantamaan koko ruokajärjestelmän kestävyyttä sekä toiminta- ja kilpailukykyä.

Luonnontuoteala

Maaseudun kehittämisohjelman yritys- ja hanketuet antavat mahdollisuuksia myös luonnontuotealan kehittämiselle. Ohjelma mahdollistaa erilaisia tiedotus- ja yhteistyöhankkeita sekä mikro- ja pienyritysten yrityskohtaisia kehittämistoimia. Luonnontuotealan valtakunnallista työtä koordinoidaan vuosina 2018-2021 maaseudun kehittämisohjelman rahoittamassa *Ruokasektorin koordinaatiohankkeessa*. Se kokoaa yhteen luonnontuotealan sekä luomu- ja lähiruokasektorin ja nivoo ne yhteen muun ruokasektorin kehittämisen kanssa. Luonnontuotealan toimijoiden yhdessä koostaman toimintaohjelman päivitys on juuri käynnistynyt.

Luomuluonnontuotteet ovat tärkeä osa luonnontuotesektoriamme. Maa- ja metsätalousministeriö on rahoittanut Metsäkeskuksen metsään.fi -järjestelmän kehittämistä sellaiseksi, että metsänomistajat voivat ilmoittaa luomualueitaan sen kautta. Luomukeruualueiden lisäämiseksi ministeriö myös rahoittaa Suomen metsäkeskuksen *Luomua metsäluonnosta* -viestintähanketta ajanjaksolla 6/2020 - /2022. Hankkeessa tuotetaan luomusertifioinnista viestintämateriaalia, toteutetaan monikanavainen viestintäkampanja sekä viestintätoimia kohderyhmille (kuten luonnontuote- ja metsäalan alan eri toimijat, metsänomistajat ja yritykset). Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö on käynnistänyt *selvityksen*, jonka tavoitteena on analysoida metsien luomusertifioinnin nykytilaa metsäomistajien näkökulmasta ja arvioida ja analysoida metsänomistajien suhtautumista luomusertifiointiin olemassa olevan tutkimus- ja selvitystiedon valossa. Selvityksessä etsitään ratkaisuja siihen, miten järjestelmää kehitetään metsäomistajille houkuttelevammaksi, jotta nykyistä useammat metsänomistajat saadaan liittymään luonnontuotteiden luomusertifiointiin.

Arktiset Aromit ry toteutti eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 10/2019 -09/2021 *Luonnosta kestävästi ja vastuullisesti* -nimistä hanketta. Hankkeen tavoitteena on ollut edistää alaan liittyvää yritystoimintaa, kannustaa luonnontuotteiden talteenottoon ja käyttöön, lisätä tietoisuutta luonnon ja luonnontuotteiden tarjoamista terveys- ja hyvinvointivaikutuksista sekä lisätä toimialarajapinnat ylittävää yhteistyötä. Hankkeen valtionavustus oli suuruudeltaan 200 000 euroa.

Lisäksi Arktiset Aromit ry on toteuttanut eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 10/2020 - 09/2021 *Polku luonnontuotekehittäjäksi* –hanketta, jolla pyrittiin edistämään luonnontuotealan keskiasteen koulutusta. Hankkeessa mm. kartoitettiin oppilaitosten kiinnostus opetuksen järjestämiseen, luotiin alan erityistarpeet huomioivia koulutussisältöjä sekä oppilaitoksille yhteinen alusta alan oppimateriaaleille. Hankkeen valtionavustus oli suuruudeltaan 50 000 euroa.

Arktiset Aromit ry:ltä ei ole vielä tullut hankehakemusta maa- ja metsätalousministeriöön eduskunnan vuodelle 2021 Arktisille Aromit ry:lle myöntämälle määrärahalisäykselle (200 000 euroa).

Pro Pakuri ry toteutti eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 06/2019 -9/2021 *Erikoissienten tuotannon ja arvoketjun kehittäminen* -nimistä hanketta. Hankkeen tavoitteena oli edistää erikoissieniin kuten pakuri- ja lakkakääpään liittyvää liiketoimintaa muun muassa tuottamalla opasaineistoa, kouluttamalla metsänomistajia ja tiedottamalla alan tutkimustuloksista. Hankkeen valtionavustus oli suuruudeltaan 50 000 euroa.

Luomualan kehittäminen

Hallitusohjelman mukaan ”Lisätään kotimaisten luomutuotteiden osuutta ruuantuotannossa, elintarvikejalostuksessa, kotimaan kulutuksessa ja viennissä”. Maa- ja metsätalousministeriö julkaisi kesäkuussa 2021 päivitetyn Luomu 2.0 –kehittämisohjelman. Luomuohjelman tavoitteena on muun muassa lisätä luomutuotantoa ja –kysyntää ml. ammattikeittiöt, vientiä ja tuotteiden valikoimaa, nostaa jalostusastetta ja kehittää luomualan osaamista, lainsäädäntöä ja valvontaa. Lisäksi tavoitellaan luomuvesiviljelyn käynnistämistä ja luomukeruualueiden lisäämistä. Tällä hetkellä on käynnissä ohjelmaa tarkentavan toimenpidesuunnitelman laadinta.

EU:n maatalouspolitiikan uudistuksessa ja EU:n Pellolta pöytään -strategiassa ympäristö- ja ilmastoasiat ovat keskiössä. Luomutuotannon periaatteet sopivat hyvin yhteen ympäristö- ja ilmastotoimien kanssa. Pellolta pöytään –strategian tavoitteena on nostaa EU:n luomutuotanto 25 %:iin viljelyalasta vuoteen 2030 mennessä. Euroopan komissio julkaisi maaliskuussa 2021 luonnonmukaista tuotantoa koskevan toimintasuunnitelman, mikä perustuu Euroopan Vihreän kehityksen ohjelmaan, Biodiversiteetti -strategiaan ja Pellolta pöytään –strategiaan.

Luomuohjelman toteuttamiseen ei ole käytettävissä erillismäärärahaa. Vuoden 2022 momentin määrärahaa voidaan käyttää luomuohjelman tavoitteiden ja toimenpidesuunnitelman esitysten eteenpäin viemiseen.

Luomuinstituutti

Luomuinstituutin rahoitus sisältyy Luonnonvarakeskuksen toimintamenot -momentille 30.01.05.

Lähiruoka

Lähiruokaohjelman päivitys julkaistiin keväällä 2021. Ohjelman tavoitteena on lisätä ja monipuolistaa lähiruoan tuotantoa ja valikoimia, lisätä sen käyttöä ammattikeittiöissä, kehittää lainsäädäntöä, neuvontaa ja tutkimusta ja lisätä toimijoiden yhteistyötä ja ruuan arvostusta.

Lähiruokaohjelman toteuttamiseen ei ole käytettävissä erillismäärärahaa, vaan ohjelmaa toteutetaan erityisesti maaseutuohjelman alueellisin varoin. Momentilta 30.20.47 rahoitetaan erityisesti ohjelmaa tukevia, ja kaikkien toimijoiden käytössä olevia lähiruuan tilastoja, selvityksiä, tiedottamista jne.

Luomu- ja lähiruoka sekä julkiset hankinnat

Maa- ja metsätalousministeriöön palkattu määräaikainen (2019-2022) hankintalähettiläs tukee sekä hallitusohjelman että luomu- ja lähiruokaohjelmien tavoitteita luomu- ja lähiruuan lisäämiseksi julkisissa elintarvikehankinnoissa. Hankintalähettilään tehtävänä on muun muassa neuvoa ja kannustaa toimijoita vastuullisten elintarvikekriteerien käytössä tarjouskilpailuissa.

Valtioneuvosto on 10.9.2020 hyväksynyt periaatepäätöksen valtioneuvoston yhteisestä julkisten hankintojen strategiasta. Strategian yhtenä tavoitteena on lisätä vastuullisesti ja kestävästi tuotettujen raaka-aineiden ja palvelujen käyttöä julkisissa ruokahankinnoissa. Hankinnoissa on kiinnitettävä huomiota erityisesti kotimaisten raaka-aineiden käyttöön ruokapalveluissa. Linjauksessa kannustetaan lisäämään lähi- ja luomuruuan sekä kasvisten ja kalan osuutta julkisissa elintarvikehankinnoissa.

Periaatepäätöksen liittyen Motiva on päivittänyt maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannosta oppaan vastuullisista elintarvikehankinnoista. Opas ottaa aikaisempaa paremmin huomioon vaatimukset kestävästä kehityksestä sekä vastuullisuudesta ja ohjaa julkisia toimijoita eri elintarvikeryhmien hankintakriteerien käyttöön.

Maa- ja metsätalousministeriön johdolla laaditaan parhaillaan opasta ruokapalveluiden vastuulliseen ja kestävään hankintaan. Opas on tarkoitettu palvelun tilaajille (esimerkiksi kunnille, kuntayhtymille ja sairaanhoitopiireille), sekä kunnille oman toimintansa kuvaamiseen. Myös ruokapalvelut voivat hyödyntää opasta oman toimintansa kehittämiseen. Maa- ja metsätalousministeriö tuottaa oppaan yhdessä kirjoitustyöstä vastaavan asiantuntijaryhmän kanssa. Oppaan kokoamisesta ja työpajojen järjestämisestä vastaavat Savon koulutuskuntayhtymä ja Ju-Ha Consulting Oy. Hankintaopas julkaistaan joulukuussa 2021.

Ruoka Akatemia

Työtehoseura toteuttaa eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 04/2019 -12/2021 *Ruoka Akatemia* -nimistä hanketta. Ruoka Akatemian tavoitteena on lisätä suomalaisten päättäjien ja vaikuttajien ymmärrystä suomalaisesta ruokajärjestelmästä sekä luoda uudenlaista vuorovaikutusta. Ruoka Akatemian suojelijana on tasavallan presidentti Sauli Niinistö. Hankkeen valtionavustus on suuruudeltaan 199 933 euroa.

Koronaepidemian aiheuttamasta poikkeustilanteesta johtuen vahvasti henkilökohtaiseen verkostoitumiseen ja vuorovaikutukseen sekä yrityskenttään tutustumiseen pohjautuvan toimintatavan vuoksi Ruoka-Akatemia ei ole kokoontunut vuonna 2021.

Ruoka Akatemian ensimmäisessä seminaarissa syksyllä 2019 laadittiin osallistujien kesken yhteinen julkilausuma: Yhteistyöllä Suomeen kestävä ruokajärjestelmä.

Vuoden 2021 määrärahalisäysten käyttö

Vuoden 2021 budjettiin sisältyi kolme hallitusohjelmalisäystä. Eduskunnan määrärahalisäys vuodelle 2021 on käsitelty kohdassa luonnontuotteet. Ohessa alla tiivis kuvaus hallitusohjelmalisäysten käytöstä:

- Elintarvikevienti (HO 2019), 1,2 milj. euroa. Määräraha on ohjattu Business Finlandin hallinnoimaan Food from Finland –ohjelman toteuttamiseen.
- Markkinatoimenpiteet, julkiset hankinnat, nimisuojatuotteet, brändityö (HO 2019), 0,4 milj. euroa. Määrärahaa on käytetty erityisesti hankintalähettilään ja periaatepäätöksen mukaiseen työhön ml. oppaiden valmistelu, koulutus-, ja muita tilaisuuksia (webinaareina) sekä viestintää vastuullisista elintarvikehankinnoista (kts. myös edellinen otsikko). Määrärahaa on myös ohjattu Ruokaviraston hankehakuun, jonka kautta rahoitetaan Vastuulliset ruokapalvelut –kehitysohjelma –hanketta (->2023).
- Ravitsemus, kouluruoka (HO 2019), 0,4 milj. euroa. Määrärahaa on ohjattu muun muassa Ruokaviraston hankehakuun, jonka kautta rahoitetaan Kokonaisvaltaista ruokakasvatusta varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen –hanketta (-> 2023).

Vuosi 2022

Ruokavirasto käynnisti kesällä 2021 hankehaun, jossa painopisteinä olivat elintarvikealan pk-yritysten riskienhallinta, luomu-, lähiruoka- ja luonnontuotealan koordinaatio, lisää lähiruokaa ja -luomua ruokapalveluihin dynaamisen hankintajärjestelmän (DPS) avulla, luonnontuotealan täydennyskoulutus erityisammattitutkintotasoisen luonnontuotekehittäjäkoulutuksen aloittamiseksi Suomessa, luomun käytön monipuolistaminen ammattikeittiöissä ja ruokahävikin vähentäminen ruokajärjestelmässä. Hakemusten käsittely on käynnissä. Tavoitteena on rahoittaa vuoden 2022 alussa käynnistyviä monivuotisia hankkeita, joihin vuosina 2022-2024 tullaan sitomaan momentille osoitettavia määrärahoja.

Lisäksi suunnitteilla on uusi hankehaku, jolla tullaan edistämään momentin varoin erityisesti elintarvikevientiä, kestävää ruokajärjestelmää, kotimaista vilja- ja kasviproteiinisektoria sekä ruokajärjestelmätoimijoiden osaamista ja verkostoitumista.

Marraskuussa 2021 toimintansa aloittaa työryhmä, jonka tehtävänä on valmistella hallitusohjelman mukainen syksyllä 2022 valmistuva kouluruuan kehittämisohjelma. Työryhmän tueksi momentilta palkataan määräaikainen asiantuntija koordinoimaan ohjelman laadintaa.